

Yttrande angående SOU 2023:17, En tydligare bestämmelse om hets mot folkgrupp, avgivet efter remitterande av föreningen Juridikfronten (org. nr 802491-0294) den 26 september 2023

Juridikfronten tillstyrker tillägget ”uppmanar till våld mot” i bestämmelserna om hets mot folkgrupp. Juridikfronten tillstyrker även tillägg om att hets mot folkgrupp kan bestå i förnekande eller urskuldande av folkmord etc., men anser att bestämmelserna här borde formuleras annorlunda.

Juridikfronten delar inte kommitténs uppfattning att den föreslagna ändringen som inkluderar uttalanden om enskilda ej skulle innebära att yttrandefriheten inskränks. Juridikfronten avstyrker detta tillägg och anser att idag befintliga bestämmelser utgör ett tillräckligt skydd för enskilda, såvida de rättsvårdande myndigheterna ser till att de faktiskt tillämpas. Om hets mot folkgrupp ska bli ett brott mot person bör det flyttas från brottsbalkens sextonde kapitel till en mer lämplig plats.

Hets mot folkgrupp och våld, samt förnekande av Förintelsen och andra folkmord m.m.

Vi kan konstatera att tryckfriheten *inte* avvecklades i och med Gustaf III:s statskupp år 1772, som det påstås i kommittébetänkandet (s. 131), särskilt som en förnyad tryckfrihetsförordning beslutades 1774 och en en mycket liberal tryckfrihetsförordning beslutades 1792 (jfr Boman, *Kopian i tiden – 2 kap. 16 § tryckfrihetsförordningen särskådad*, i *Festskrift till Veronica C. Andersson*, 2020, s. 18-23 och *Offentlighetsprincipens historia*, allmanhandling.se 2023-05-02, *passim*). Ett embryo till bestämmelsen om hets mot folkgrupp finns i ett utkast till 1766 års tryckfrihetsförordning: ”Så ware ock ingen tillåtit, at i allmänna skrifter sig betjena af smädeliga utlåtelse om främmande folkslag”. ”Smädliga, förklenliga och osämja med Fremmande Magter tydligen åsyftande omdömen och yttranden om samtida *Nationer* och *Stater*, med hwilka Riket är i fredligt förhållande” betraktades som ett brott i 1810 års tryckfrihetsförordning (3 §, 9 mom.). I samma freds- och fridsbevarande anda bör förnekande av folkmord kunna anses utgöra ett missbruk av yttrandefriheten om sådant innebär att skyddade grupper hotas eller missaktas eller att våldsuppmaningar riktas mot grupperna.

Stundom har det påståtts att straffbudet om hets mot folkgrupp är en gummibestämmelse vars tillämpning inte är rättssäker. Vår inställning är att rättspraxis utvecklas allteftersom de aktörer som uttrycker missaktning eller hot mot grupper förändrar sitt sätt att göra detta på. Tillämpningen av straffbud i en rättsstat måste likväl ske på ett förnuftigt och förutsägbart sätt. Vi delar således kommitténs uppfattning att bestämmelserna om hets mot folkgrupp bör förtydligas så att det mer tydligt framgår för läsaren vad som är straffbart. Vi ser därför positivt på tillägget ”uppmanar till våld mot” i bestämmelserna, enär risken för våld mot grupper synes oss vara det som framförallt gör den inskränkning i yttrandefriheten, som hetsbestämmelserna innebär, legitim (jfr artikel 10.2 i Europakonventionen och nedan). Även om uppmaningar till våld redan täcks av ordet ”hotar” (jfr redan SOU 1987:14, s. 221 f.) framstår hetsbestämmelsen genom det föreslagna tillägget som mer tydlig och det blir uppenbart att den utgör *lex specialis* i förhållande till 16 kap. 5 § brottsbalken.

Vi kan konstatera att vi trots vår erfarenhet inte har blivit kontaktade av kommittén. Juridikfronten har självmant försett kommittén med bl.a. rättspraxis avseende hets mot folkgrupp och förnekande av Förintelsen; trots detta synes kommittén inte ha noterat eller beaktat denna. Detta förringar naturligtvis värdet av kommitténs genomgång och således av dess slutsatser. Att en utredning om hets mot folkgrupp och förnekande av folkmord väljer att inte ta del av eller redovisa rättspraxis rörande hets mot folkgrupp och förnekande av folkmord, är enligt vår mening anmärkningsvärt. Tyvärr framstår betänkandet i stort som en ren skrivbordsprodukt utan inslag av praktikerperspektiv, avsett mer att ”blidka” EU-kommissionen än som ett praktiskt tillämpbart lagförslag (jfr s. 218).

Kommittén skriver summariskt om förnekande av Förintelsen (se betänkandet, s. 105 ff.) utan att notera sådana aktörer som snarast varit konspirationsteoretiska än motiverade av rashat eller av någon annan särskild ideologi. Webbplatsen forintelsen.nu var en sådan webbplats, och information

om den spreds till skolelever kring år 2018. (Även nazister gjorde reklam för sajten, men sajten kan inte beskrivas som nationalsocialistisk.) Förvrängning av information om Förintelsen eller andra folkmord ägnad främst att framhålla att "etablissemangen" ljuger för medborgarna, torde inte träffas av den av kommittén föreslagna regleringen. Med hänsyn till att de konspirationsteoretiska aktörerna ju inte torde rikta udden mot någon särskild skyddad grupp är det begripligt att de inte inkluderas i aktuellt sammanhang. I och med att aktörerna torde vara fåtaliga i Sverige kan det inte heller anses finnas tillräckliga skäl för kriminalisering av sådant slags folkmordsförnekande.

Vi delar kommitténs bedömning att det torde utgöra hets mot folkgrupp att påstå att en grupp fabricerat ett folkmord i politiskt syfte (betänkandet, s. 192). Någon rikhaltig praxis till stöd för sin slutsats presenterar dock inte kommittén. Endast så få rättsfall att de kan räknas på en halv hand anförs av kommittén (se betänkandet, s. 193 och 225 f.). Då kommittén inte har gått igenom någon rättspraxis, förutom en tingsrättsdom och ett publicerat hovrättsavgörande från 1991, gör vi det här.

Det står klart att rena uppmaningar till folkmord och hyllningar av folkmord kan beivras som hets mot folkgrupp enligt gällande rätt (se Göta hovrätts domar 2021-03-23 i mål nr B 3844-20, 2021-05-21 i mål nr B 928-21 och 2020-04-22 i mål nr B 4077-19, Stockholms tingsrätts dom 2016-12-14 i mål nr B 5492-16, Mora tingsrätts dom 2015-10-01 i mål nr B 877-15 och Svea hovrätts dom 2013-03-22 i mål nr B 8810-12; jfr även Hovrätten för Västra Sveriges dom i mål nr B 1332-18).

Vår mångåriga erfarenhet är att den antijudiska (och stundom antiromska) propaganda som bedrivs från rasideologiskt håll inte sällan bedrivs på ett smädande sätt, även när propagandan gesken av att vara saklig (se t.ex. Svea hovrätts dom 2022-06-08 i mål nr B 13857-21, där propaganda rörande judiska seder formulerats som "kamp mot pedofili", och Svea hovrätts dom 2020-07-07 i mål nr B 6466-20, där Förintelseförnekelse torgfördes med en nidbild på en judisk man; se även strax ovan och strax nedan angivna domar). I sådana fall torde bestämmelserna om hets mot folkgrupp kunna tillämpas, eftersom uttalandena uttrycker missaktning för bl.a. judar, i regel med anspelning på gruppens förmenta ras snarare än med anspelning på dess trosuppfattning. Att utmåla en hel folkgrupp som lögnaktig har länge betraktats som hets mot folkgrupp (se bl.a. av kommittén anförda RH 1991:20 och Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2003-04-08 i mål nr B 183-03).

Förintelseförnekelsepropaganda utskickad tillsammans med smädande föremål, såsom tvålbitar med påskrift om "Pure Jewish Fat", bedömdes som hets mot folkgrupp i Svea hovrätts dom 1983-05-11 i mål nr B 990/83. När Förintelsen förnekats och det påstods att det istället för folkmord pågick diverse sexuella aktiviteter i koncentrationslägren, bedömdes detta som hets mot folkgrupp i Svea hovrätts dom 1995-05-12 i mål nr B 36/95. När Förintelsen förnekats på ett sådant sätt att "judendomen" (dvs. judenheten) beskylldes för att skapat "lögnen", bedömdes detta som hets mot folkgrupp i Hovrätten för Övre Norrlands dom 1998-12-07 i mål nr B 247/98; i detta mål fann hovrätten att enbart ett naket påstående om att Förintelsen inte ägt rum inte kan anses innefatta hets mot folkgrupp (jfr RH 1991:20). I samma hovrätts dom 2020-02-17 i mål nr B 1026-19 ansågs påståenden om dödsläger som "judelögner" utgöra hets mot folkgrupp. En bild på döda kroppar från ett läger under andra världskriget med texten "Lazy Jews, look at them just laying there doing nothing" betraktades som hets mot folkgrupp i Svea hovrätts dom 2019-05-02 i mål nr 2441-19.

Mer legitim historierevisionism, t.ex. sådan som företas utan politiska ambitioner, eller korrekt korrigerande av felaktiga påståenden om folkmord, torde förekomma. Exempelvis ifrågasätts vissa påståenden från andra världskriget, som bl.a. tillverkning av tvål av mänskligt fett, och sådana påståenden har i praxis inte betraktats som hets mot folkgrupp (se t.ex. Hudiksvalls tingsrätts dom 2021-06-01 i mål nr B 2705-20 och jfr Uppsala tingsrätts dom 2015-01-21 i mål nr B 5937-14).

Vi hade gärna sett att kommittén gjort en ordentlig och seriös genomgång av rättspraxis (jfr SOU 2019:27). I brist på sådan kan man på underlaget ovan konstatera att bl.a. förringande av förbrytelser

redan kan vara straffbart om det sker på ett sådant sätt att en skyddad befolkningsgrupp anses hotad eller missaktad genom agerandet. Ett typfall torde vara det redan angivna, att en grupp anklagas för att ha fabricerat ett folkmord i syfte att vinna politiska eller ekonomiska fördelar. Ett annat vore påståendet att *apartheid* var en helt rimlig ordning på grund av svartas mindervärdiga egenskaper.

Vi gör alltså, ehuru på ett mer fullständigt underlag, samma bedömning som kommittén, att förnekande och förringande av folkmord m.m. som görs på ett sådant sätt att gärningen är ägnad att uppmåna till våld etc. mot en skyddad grupp, redan är straffbart enligt gällande rätt (betänkandet, s. 193). Det är således rimligt att kodifiera praxis genom något slags tillägg i bestämmelserna om hets mot folkgrupp, såväl inom som utom det grundlagsskyddade området. De övriga skäl kommittén anför (betänkandet, s. 194 ff.) är delvis ideologiska och synes i ljuset av den allmänna åsiktsfriheten väga tämligen lätt. Kommittén synes därtill, trots den föreslagna regleringens utformning, snarast argumentera för att *allt* förnekande etc. av folkmord bör kriminaliseras, enär det utgör ett slags fortsättning på folkmordet. En sådan argumentation kan knappast med fog föras beträffande svenska nynazisters förnekande av ~80 år gamla nazityska brott, särskilt som många unga nynazister genom den "skolning" de erhållit säkerligen själva är övertygade om att Förintelsen faktiskt inte ägt rum.

Vi motsätter oss en "kodifiering" av praxis som i praktiken utgör en nykriminalisering av något idag tillåtet. Tillräckliga skäl har inte anförts för att *allt* förringande och förnekande av bl.a. folkmord ska *presumeras* vara hotande/missaktande för en folkgrupp (se ovan angående konspirationsteoretiker). Vår mening är att det tillägg som görs i lagtexten endast bör vara ägnat att *bekräfta* befintlig praxis. Kommitténs resonemang att straffbestämmelsen kan "utgöra ett pedagogiskt verktyg som kan användas främst i förhållande till ungdomar" (s. 195) betraktar vi som ett rent hot mot det kritiska tänkande som bör genomsyra skolgången. Folkbildande, pedagogiska projekt som det kanadensiska *Nizkor Project* menar vi har en större och bättre möjlighet att påverka unga människors uppfattning om Förintelsen än vad kriminalisering av all folkmordsförnekande har. Vissa påståenden från andra världskriget grundar sig på knapphändiga eller osäkra vittnesuppgifter, eller på vittnesuppgifter i flera led. Påståenden om elektricitet som avrättningsmetod i Belzec (se t.ex. *Nürnbergprotokollen*, vol. XII, s. 368 och István Szende, *Den siste juden från Polen*, 1944, s. 298 f.) är oriktiga, och att påpeka detta utgör ingalunda ett förnekande eller förringande av det massmord som faktiskt skedde i Belzec, och bör sålunda inte kunna leda till straffansvar. I rättsliga sammanhang kan man betrakta Förintelsen som ett notoriskt faktum som inte behöver bevisas, men även om en sådan uppfattning må ha fog för sig i rättsliga processer (jfr 35 kap. 2 § rättegångsbalken), kan den inte tillåtas hämma seriös historisk forskning eller seriös politisk debatt. "Så får man inte tänka; det är förbjudet" är diktaturens "pedagogik" och ovärdigt Sverige. *De facto*-tankeförbud bör skäligen inte uppmuntras.

Den föreslagna formuleringen av bestämmelsen ter sig tveklöst mycket svårbegriplig. Det är tydligt att kommittén här kopierat folkrättsliga formuleringar och ej skapat en självständig produkt (betänkandet, s. 109 och 193). Bestämmelserna blir mer svårlästa om "förtydligandet" utgör ett eget stycke. Vidare framstår rekvisiten "enligt ett avgörande som har fått laga kraft och som meddelats av en svensk domstol eller av en erkänd internationell domstol för brott mot internationell rätt" som oerhört svårtillämpliga. Det kan vidare inte förväntas att gemene man känner till avgöranden av svenska domstolar eller internationella tribunaler, särskilt som de sistnämnda oftast inte är avfattade på svenska. "Aktuella fakta ska röra ett sådant brott som avses, det vill säga exempelvis ett sådant folkmord som har fastställts i svensk domstol" skriver kommittén (s. 204). "Den bestämmelse som vi föreslår är vidare begränsad på ett ytterligare sätt i det att den omfattar endast sådana brott som har fastställts i en svensk eller internationell domstol." skriver man vidare (s. 206). Att åtlyda en sådan regel fordrar att allmänheten känner till innehållet i rättspraxis (även underrättspraxis). Vidare skulle allmänheten behöva veta vilka "erkända internationella domstolar" som finns och vilken praxis dessa har meddelat, för att veta vad som är tillåtet att uttala (jfr s 207). "Det ska då vara fråga om en fällande brottmålsdom som avser ett brott som utgör eller motsvarar folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelse eller aggressionsbrott. Det aktuella domstolsavgörandet ska vara slutligt avgjort, det vill säga det ska enligt svensk terminologi ha fått laga kraft. Avgörandet ska ha

fått laga kraft vid tiden för uttalandet eller meddelandet för att omfattas av det särskilda straffansvaret i andra stycket” skriver kommittén (s. 245). Gemene man förväntas alltså inte bara känna till att ett avgörande föreligger, utan också huruvida detta är att betrakta som slutligt eller ej. Förslaget är naturligtvis inte en lagstiftningsprodukt som är möjlig att tillämpa. Man bör ej försöka ”lagstifta genom motiv” på straffrättens område, särskilt inte på ett så avancerat sätt som här. De föreslagna bestämmelserna kan i denna del inte på något sätt anses förenliga med den straffrättsliga legitetsprincipen (jfr NJA 2019 s. 577 och betänkandet, s. 191) och denna del bör inte lagfästas.

Någon självständig betydelse för gärningens straffvärdighet kan det knappast ha att det föreligger något slags domstolsavgörande. Även den som förnekar händelser som inte unisont betraktas som folkmord, som Holodomor, kan ju göra detta på ett sätt som innebär missaktning eller hot mot en folkgrupp. Vidare är det knappast mindre allvarligt/skadligt att förringa de folkmordsgärningar som behandlades vid exempelvis Belžecprocessen i Västtyskland 1963-1965, än de som behandlades vid den internationella Nürnbergprocessen 1945-1946. Vi föreslår således att denna del av de föreslagna bestämmelserna slopas. Vi föreslår dessutom, när nu bestämmelserna förtydligas, på grundval av SOU 2019:27 ett tillägg om att även bruk av symboler kan utgöra hets mot folkgrupp. Ett sådant är nödvändigt i pedagogiskt och rättssäkerhetssyfte. Vårt förslag innebär att bestämmelsen skulle lyda:

Den som genom ett uttalande, en bild, en symbol, en gest, en åtbörd eller annat meddelande som sprids, genom förnekande, förringande eller urskuldande av folkmord, brott mot mänskligheten, aggressionsbrott eller krigsförbrytelser, eller på annat sätt uppmanar till våld mot, hotar eller uttrycker missaktning för en folkgrupp ... döms för hets mot folkgrupp ...

Legitetsprincipen fordrar en tydlighet som kommittén inte förefaller ha eftersträvat. Ord som ”aggressionsbrott” är visserligen knappast bekanta för envar, men det torde vara förhållandevis lätt att kontrollera vad som avses med detta begrepp, exempelvis i lagen (2014:406) om straff för vissa internationella brott. Emellertid kan det ifrågasättas om sådana begrepp bör användas även i 7 kap. 6 § tryckfrihetsförordningen; regleringen i grundlag bör knappast vara avhängig regler i vanlig lag.

Det kommittén anför om brottslighetskonkurrens ter sig stundom förvirrat och o-/svårtillgängligt. Exempelvis anger kommittén följande: ”Att innehållet rör såväl en skyddad grupp som exempelvis förnekandet av ett folkmord enligt andra stycket kan, i de fall det inte finns en koppling mellan den skyddade gruppen och folkmordet, tala för att det är fråga om flera brott.” (betänkandet, s. 215). Man kan inte låta bli att undra i vilka aparta situationer förnekande med udden mot en folkgrupp skulle innefatta uttalanden om en (annan?) folkgrupp, utan koppling till förnekandet. Denna typ av uttalanden förstärker intrycket att kommittén vill *de novo*-kriminalisera förnekande av folkmord, inte endast kodifiera den praxis som redan finns (men som kommittén ej ens synes ha tagit del av). I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör man skriva författningskommentarer som anknyter till tidigare praxis och som inte förvirrar bl.a. rättstillämparna på ett sådant sätt som kommitténs tveklöst gör.

Hets mot folkgrupp och enskilda

Juridikfronten avstyrker på det starkaste utvidgandet av bestämmelsen om hets mot folkgrupp så att denna omfattar uttalanden om eller till enskilda personer. Vi kan inte dela kommitténs inställning (s., 222) att yttrandefriheten inte *de facto* skulle inskränkas genom de föreslagna ändringarna. Det är uppenbart att *alla* uttalanden om en enskild inte är missaktande för den grupp som den enskilde tillhör; sammanhanget är avgörande – se NJA 2020 s. 1083, p. 12. Tillmälen som de i NJA 1989 s. 374 och RH 2011:5 torde främst vara ägnade att såra en *enskild*, inte att uttrycka missaktning för en *grupp*; ”X-jävel” uttrycker inget för gruppen vanhedrande i sig. En bedömning bör vidare utgå från praktiska konsekvenser av en lagändring och inte endast från paragrafer. I praktiken rör det sig om en nykriminalisering i och med att syftet med den nya regleringen är att uttalanden till och om enskilda personer ska kunna betraktas som hets mot folkgrupp, med konsekvensen att de enskilda ska ha möjlighet att beivra dessa brott (se betänkandet, bl.a. s. 213). Dessutom torde den föreslagna regleringen kunna innebära att gärningar som idag normalt (bör) straffas med böter skulle kunna

bestraffas med fängelsestraff, något som måste ses som en inskränkning av yttrandefriheten i sig. De som döms riskerar dessutom att behöva betala skadestånd som idag inte lagligen kan utdömas. Kommittén har inte heller tillfyllest beaktat ekonomiska konsekvenser för rättsväsendet (se s. 235).

Hets mot folkgrupp är ett för den dömde stigmatiserande brott, riktat mot vissa kärnvärderingar i samhället (jfr 1 kap. 2 § regeringsformen). Till skillnad från brott som förolämpning (5 kap. 3 § brottsbalken) eller förtal (5 kap. 1 § brottsbalken) är hets mot folkgrupp normalt inte ett bötesbrott. Redan därför bör försiktighet iakttas vid utvidgning av det straffbara området. Brottet är ett brott mot allmän ordning, placerat i brottsbalkens sextonde kapitel, om sådana brott. Med möjligt undantag för den som utan föregående beställning har erhållit pornografi eller har förekommit i olovligt levererad sådan, och som alltså har utsatts för brott mot 16 kap. 11 § brottsbalken, och för barnpornografibrottet i 16 kap. 10 a § brottsbalken (se SOU 2007:54, s. 160 och 311 ff.), torde målsägandestatus inte kunna förekomma vid brott mot allmän ordning (se NJA 1969 s. 364 och NJA 1978 s. 3). Detta är en rimlig ordning när det gäller brott mot samhället. "Offret" för sådana brott är det allmänna lugnet; hets mot folkgrupp kan leda till tumult och våld mot enskilda. För att hets mot folkgrupp beivras ansvarar Polismyndigheten, allmänna åklagare och Justitiekanslern. "Skyddet för viss folkgrupp - och därmed indirekt dess medlemmar - ligger i åklagares skyldighet att åtala, när brott begåtts." har Högsta domstolen korrekt konstaterat (NJA 1978 s. 3). Ideella organisationer (som Juridikfronten) kan endast påkalla de rättsvårdande myndigheternas uppmärksamhet, men kan inte påverka rättsprocessen. Det anser vi är en i grunden rimlig ordning. (Man kan här för övrigt ifrågasätta om barnpornografibrottet som sådant verkligen har målsägande, eller om målsägande istället är barn som utsatts för brott mot 6 kap. 8 § eller annan bestämmelse i 6 kap. brottsbalken.)

Kommittén menar att den redovisat "flera tungt vägande skäl" för att ändra bestämmelsen om hets mot folkgrupp så att även enskilda kan skyddas av kriminaliseringen (betänkandet, s. 200). Några sådana är emellertid svårfunna i betänkandet. Kommittén har inte redovisat varför det skulle vara otillräckligt att den som utsätts för exempelvis en förolämpning med anspelning på etnicitet kan få förolämpningsbrottet beivrat och eventuellt erhålla skadestånd med anledning av detta, samtidigt som allmän åklagare ser till att den grupp som samtidigt blivit smäddad erhåller upprättelse genom tillämpning av bestämmelsen om hets mot folkgrupp (jfr betänkandet, s. 198). Kommittén har inte heller redovisat varför det skulle vara nödvändigt att den som förnärmats av ett brott mot allmän ordning ska kunna få skadestånd. Vi ifrågasätter kommitténs påstående att hets mot folkgrupp, som inte samtidigt innefattar något annat brott, skulle "typiskt sett vara att betrakta som innefattande ett angrepp mot den utsatta personens frid eller ära" (betänkandet, s. 199). Hetsbrottet utgörs av bl.a. smädelser mot ett kollektiv, ofta omotiverade generaliseringar ägnade att utsätta gruppen för andras missaktning. En individ som tas upp som ett typfall utgör endast just ett *exempel* för den som vill svartmåla gruppen. Att betrakta ett generaliserande påstående som omnämner en individ (t.ex. "Alla ungrare slår sina fruar, precis som János C") som ett hetsbrott *mot individen* förefaller oss ej logiskt.

Vi ansluter oss till justitieutskottets uttalande i JuU 1981/82:41, som inleds på följande sätt: "Enligt utskottets mening är det inte heller lätt att tänka sig en annan ordning [än att målsägandestatus saknas]. Den straffbelagda gärningen, som är ett brott mot allmän ordning, är ju riktad mot en folkgrupp som sådan och inte mot enskilda individer eller organisationer." (s. 9) Justitiekanslern har uttalat att det krävs att "alla i ett kollektiv utpekas", och att hets mot folkgrupp inte kan avse t.ex. "de homosexuella som inte efterlever ett av någon påbjudet celibat" (Justitiekanslerns yttrande 2002-03-06, dnr 853-02-81); se även NJA 2020 s. 1083, p. 8-9. Vi kan konstatera att om brottet hets mot folkgrupp utvidgas på det föreslagna sättet bör det inte längre vara placerat i brottsbalkens kapitel om brott mot allmän ordning, eftersom det då blir även ett brott mot person. Vi anser inte att kommitténs argument att "en sammanhållen lagstiftning mot hets på grund av bland annat etniskt ursprung är att föredra" m.m. (betänkandet, s. 201) är tillräckliga för att brottsbalkens systematik här ska åsidosättas. Risk finns för att man genom placeringen ruckar på äldre praxis, som hindrar målsägandetalan vid brott mot allmän ordning, och detta vore olyckligt. Att ett fåtal brott som rör pornografi ibland kan rikta sig såväl mot allmänheten som mot individer kan inte tas till intäkt för

att detsamma kan eller bör kunna vara fallet beträffande bl.a. hets mot folkgrupp, ett mer renodlat ordningsbrott med historisk förankring utan koppling till brott mot person (jfr SvJT 1942 ref s. 83). Avsikten med brottet har aldrig tidigare varit att skydda enskilda personers frid, ära, etc.; se nedan.

Risk finns för att det föreslagna tillägget av allmänheten uppfattas som ett förbud mot att kritisera (eller förlöjliga) enskilda personer tillhörande vissa av hetslagstiftningen skyddade grupper, främst minoriteter. Man kan här anföra vad som anförts i de ursprungliga förarbetena till bestämmelsen om hets mot folkgrupp: "Det vore naturligtvis mycket olyckligt om den uppfattningen med eller utan fog skulle få rotfäste, att vissa grupper av medborgare skyddats mot kritik som ostraffat får riktas åt andra håll. Man synes av dessa skäl ha anledning befara, att det föreslagna stadgandet skulle kunna giva näring åt påståenden om att judiska medborgare eller andra minoritetsgrupper i vårt land erhållit en privilegierad ställning och att det fördenskull kunde komma att skärpa motsättningar inom befolkningen i stället för att befordra frid i sammanlevnaden." (se prop. 1948:80, s. 202)

Det finns även andra uppenbara problem med att tillerkänna enskilda målsägandestatus och processbehörighet (se betänkandet, s. 199) vid hets mot folkgrupp. Även om det *kan* förekomma fall där både en enskild och en folkgrupp utpekats på ett nedsättande sätt (jfr NJA 2020 s. 1083) är hets mot folkgrupp alltså ett brott som riktar sig mot ett kollektiv; smädelser mot endast en enskild kan knappast betraktas som hets mot någon folkgrupp eller annan befolkningsgrupp. Stundom kan det utpekade kollektivet vara obestämt – exempelvis ansågs bärande av ett örnemärke som påminde om den nazityska riksörnen i NJA 1996 s. 577 uttrycka missaktning för "människor tillhörande andra folkgrupper än den nordiska"; ett sådant uttryckssätt förekommer även i mer moderna domar (se senast Malmö tingsrätts dom 2023-09-18 i mål nr B 1972-23). En självständig målsäganderätt för den som "blivit förnärad" (så 20 kap. 8 § rättegångsbalken) genom hets mot folkgrupp skulle i många fall göra antalet målsägande svårbestämt och mycket stort. Det är svårt att avgöra om en gärning ska anses rikta sig mot en enskild. Det vore processekonomiskt fullständigt oskäligt att tillerkänna alla observatörer som har annat än nordiskt ursprung målsägandestatus när hets mot folkgrupp består i att någon på offentlig plats gjort Hitlerhälsning eller viftat med en hakkorsfana. Beträffande brott som begås via Internet, som de mycket stora mängder brott som Juridikfronten har anmält, skulle exempelvis alla judar i världen eller alla personer med icke nordiskt ursprung i världen kunna betrakta sig som målsägande. Det är en öppen fråga huruvida den som gör en Hitlerhälsning framför någon av judisk börd genom detta ska anses ha uttryckt hot eller missaktning "mot" eller "till" en enskild, i den föreslagna bestämmelsens mening. Detsamma gäller huruvida varje rom som möts av en skylt som den i NJA 1982 s. 128 ska kunna betraktas som målsägande.

Det kan förekomma fall då en beskyllning mot en enskild i sig är legitim, men ackompanjeras av nedsättande uttryck. Att offentligen dryfta att en viss person är kriminell eller på annat sätt farlig eller skadlig kan vara en straffri och legitim gärning (se 5 kap. 1 § andra stycket brottsbalken). Att människor blir upprörda över grova brott och kommenterar domar om sådana i sociala medier är vanligt och normalt. En nedsättande benämning som anspelar på ursprung eller trosbekännelse är knappast i normalfallet en sådan "uppgift" som kan föranleda förtalsansvar. I ett fall som NJA 2020 s. 1083, som gällde att en i en artikel omnämnd förmodad våldtäktsman benämndes "[ä]ckliga muslimjävel", skulle sannolikt den utpekade personen idag inte ha någon möjlighet att väcka talan för förtal, förolämpning eller något annat brott. Det enda straffvärda, enligt gällande rätt, var det opåkallade ordet "muslim" i det aktuella sammanhanget, inte värdeomdömet "äckliga jävel". Vi anser inte heller att det i en sådan situation vore skäligt att den som i princip endast anförts som exempel på en befolkningsgrupps påstådda sämre egenskaper skulle tillerkännas målsägandestatus och eventuellt kunna erhålla skadestånd. Det kan inte anses vara rimligt att någon som genom sina illgärningar fått andra människor upprörda ska kunna skörda vinning av sina orättsgärningar, även om de personer som blivit upprörda skulle ha uttryckt sig på ett mindre städat eller genomtänkt sätt. Kommittén har inte beaktat att det vore stötande att tillerkänna vissa utpekande rätt till skadestånd. Konsekvenserna av den föreslagna regleringen ter sig svåröverblickbara och stundom amoraliska.

Den breda allmänhetens kunskaper om hets mot folkgrupp uppfattar vi tyvärr ej som särdeles stora. Brottet används som slagträ i debatter om olika förfaranden. Exempelvis har det felaktigt påståtts att Sverigedemokraterna skulle ha gjort sig skyldiga till hets mot folkgrupp genom bl.a. en kampanj mot tiggeri (!). För den som läst många anmälningar till Justitiekanslern och Justitieombudsmannen, som tar upp hets mot folkgrupp, framstår det som uppenbart att många människor i Sverige tror att yttrandefrihetens gränser är betydligt snävare än rättspraxis utvisar att de i själva verket är. Vi kan konstatera att den absoluta merparten av allt som öppet rasideologiska organisationer som Nordiska motståndsrörelsen, NMR, publicerar är helt lagemligt, något som säkerligen skulle förvåna många. Kunskapsbristerna innebär i sig att det är vanskligt att tillerkänna enskilda möjlighet att väcka talan mot andra enskilda eller mot massmedier angående förment hets mot folkgrupp. Risken för att helt obefogade processer i domstol skulle uppstå till följd av enskildas skrivelser, som idag inte leder längre än till ett summariskt avfärdande från Justitiekanslerns sida, är påtaglig och beaktansvärd.

Vidare är det uppenbart att det förekommer organisationer som skulle kunna utnyttja medlemmars målsäganderätt för att exempelvis försöka tysta kritik mot den grupp som organisationen företräder (jfr NJA 1978 s. 3). Att ansvariga utgivare och debattörer på internet, som exempelvis diskuterar en viss religiös grupp och dess seder och bruk, skulle kunna riskera stämningsansökningar från olika religiösa företrädare skulle vara en nyhet med den föreslagna regleringen. Konsekvenserna för yttrandefriheten är potentiellt förödande; redan möjligheten att ansätta massmedierna med juridiska processer skulle kunna leda till ökad självzensur, med följd att kritiska verk om vissa (religiösa) grupper kanske överhuvudtaget inte kan vinna spridning i Sverige. Möjlighet finns naturligtvis också att olika grupper (t.ex. med ursprung från samma region) använder bestämmelserna om hets mot folkgrupp mot varandra för att spä på befintliga inbördes konflikter. Bestämmelserna om hets mot folkgrupp utgör inte något minoritetsskydd, utan skyddar varje befolkningsgrupp som förstås i dem (se SOU 2015:103, s. 200 f. och Norrköpings tingsrätts dom 2015-04-21 i mål nr T 1987-14). Eftersom sålunda även bl.a. kristna, heterosexuella och infödda svenskar med nordisk bakgrund skyddas av bestämmelserna om hets mot folkgrupp, kan det inte ens utslutas att rasideologiska, nationalsocialistiska eller radikalnationalistiska organisationer själva börjar driva rättsprocesser mot debattörer, artister och andra enskilda, som uttalat sig på ofördelaktiga vis om majoritetsgrupper.

Det enda positiva vi kan se med möjligheten för enskilda att stundom åtala andra enskilda för hets mot folkgrupp är att Justitiekanslerns mångåriga praxis, att till synes självsvåldigt och utan vidare motivering utsluta vissa grupper från hetsbestämmelsernas materiella tillämpningsområde (se bl.a. beslut med dnr 493-97-31, 2003-11-05, dnr 3217-03-30, 2007-09-11, dnr 5997-07-30, 2012-12-28, dnr 8709-12-31 och 2022-04-01, dnr 2022/1613), kanhända ej kan stå fast på sikt. (Bättre remedium mot bristfällig och lagstridig praxis från JK:s sida vore dock förstås en *ex officio* ändrad JK-praxis.)

Istället för att öppna dörren för sådana för yttrandefriheten vådliga rättsprocesser som skisserats ovan anser vi att de rättsvårdande myndigheterna bör bli bättre på att skyndsamt och korrekt beivra förolämpning med hatbrottsmotiv och andra gärningar som betecknas som hatbrott enligt gällande rätt. Här kan konstateras att Justitieombudsmannen haft anledning att kritisera Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten för hanteringen av ett ärende om förolämpning, där det förmodade brottet preskriberades efter myndigheternas passivitet (JO:s ärende med dnr 5490-2020). Som kommittén indirekt konstaterar (se betänkandet, s. 198 f. och 212) utgör den befintliga regleringen egentligen en tillräcklig kriminalisering vad beträffar Sveriges internationella förpliktelser. Det gäller att Sverige genom en korrekt rättstillämpning visar att bestämmelserna inte är några papperstigrar utan verkligen ger ett fullgott skydd åt de grupper som aktuella internationella förpliktelser avser. Skulle ny lagstiftning behövas närmast av signalskäl bör endast en begränsad sådan införas; se strax nedan.

Justitiekanslerns praxis synes vara sådan att åtal för uppvigling i princip aldrig kommer i fråga inom det grundlagsskyddade området (se t.ex. JK:s beslut 2022-05-19, dnr 2022/2280 och 2022-04-28, dnr 2022/2099 med underlag). Vi känner endast till en modern dom om uppvigling inom det medie-

grundlagsskyddade området (se Göta hovrätts dom 2015-02-27 i mål nr B 2127-14 och B 3440-14). Vanligast i praxis torde vara att uppvigling riktat sig t.ex. mot myndighet eller avser brott mot en obestämd krets, och vi har endast funnit ett fåtal domar om uppvigling där uppviglingen handlat om brott mot en utpekad enskild (se Västmanlands tingsrätts dom 2021-03-01 i mål nr B 2431-20; jfr det motsatta fallet i Attunda tingsrätts dom 2014-06-04 i mål nr B 8019-13). Det finns all anledning för de allmänna åklagarna, inklusive Justitiekanslern, att ta uppviglingsbrott vad avser uppvigling till våld (och lovprisande av sådant våld) mot enskilda på betydligt större allvar än man gör idag.

Om det vore nödvändigt för lagstiftaren att visa att Sverige tar brott mot enskilda som tillhör vissa grupper på allvar, torde man i 1 kap. brottsbalken kunna lägga till exempelvis något likt följande:

9 §. Som hatbrott anses mord, misshandel, olaga hot, uppvigling, förolämpning, förtal och annat i denna balk upptaget brott, som förövas mot någon med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck. Att en gärnings straffvärde påverkas av att den utgjort ett hatbrott framgår av 29 kap. 2 §.

Slutord

Avslutningsvis vill vi apropå vissa uttalanden av kommittén (se betänkandet, s. 247 f.), och av andra i samtiden, erinra om att hets mot folkgrupp är ett brott som primärt syftar till att beivra angrepp mot en *grupp*. Uttalanden av uppviglande slag som förmår människor att attackera en grupp är alltså av särskilt allvarligt slag. Det kan röra sig exempelvis om att en grupp utmålas som ohyra eller parasiter, dvs. uttalanden som är ägnade att förmå människor att avsky en grupp. Kort sagt ska det, naturligt nog, röra sig om ”hets” riktat mot en ”folkgrupp” (eller dylikt). Däremot kan avsikten med bestämmelserna om hets mot folkgrupp inte framförallt ha varit att skydda gruppernas medlemmar från att *uppleva* uttalanden som stötande. Det är naturligt att medlemmar i en grupp kan uppröras av att gruppens förgrundsfigurer, bruk eller värderingar angrips, men sådana angrepp är oftast straffria.

Syftet med hetsbestämmelserna torde uttryckas mest träffsäkert i en beträffande motiveringens skiljaktig mening till Svea hovrätts dom 2015-07-02 i mål nr B 3341-15: ”Straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp måste anses ha till ändamål att motverka att det offentliga samtalet infiltreras av sådana kränkande yttranden som är ägnade att hos andra grupper skapa eller förstärka en föreställning om att människor som tillhör den berörda folkgruppen är mindervärdiga med avseende på intelligens, arbetsförmåga, social anpassning, sexualmoral, laglydnad, hederlighet eller liknande. Det måste för straffbarhet således vara fråga om sådana yttranden - antingen osanna påståenden om faktiska förhållanden som är nedsättande för den aktuella gruppen eller förklenande värdeomdömen, däribland inräknat rena invektiv - som i längden kan leda till en negativ särbehandling av minoritetsgrupper från samhällets, organisationers eller enskildas sida.”

Ett uttalande *om* en grupp, som framförs endast *till/inför* medlemmar av gruppen, torde inte leda till några våldsgärningar eller ökad hatpropaganda mot gruppen. Att stå ”på en synagogas trappa under sabbaten”, som kommittén nämner (s. 247), och säga någonting vanärande om personer med judisk tro, är visserligen upprörande för personer med judisk tro, men torde inte leda till att personer med denna trosbekännelse utsätts för våld eller mer hot. Utifrån grunderna för hetsbestämmelsen - att hatpropaganda kan leda till motsättningar som äventyrar ordningen och säkerheten, att hatpropaganda strider mot grundvalarna för vår civilisation och måste antas väcka förargelse inom de vidaste kretsar, samt att hatpropaganda åstadkommer ett oförskyllt psykiskt lidande för individer som tillhör den förföljda folkgruppen (prop. 1948:80, s. 443) – skulle vi säga att samhällets behov av kriminalisering och straff torde vara störst när någon inför en viss grupp uppmanar till våld mot en *annan* grupp eller utmålar denna andra grupp som farlig eller skadlig. Någon absolut rättighet för en grupps medlemmar att inte känna sig kränkta eller anfäktade skapar hetsbestämmelsen dock inte.

Juridikfrontens verkställande utskott